

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-106>

УДК 332.14:658.114.5

ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

THE INSTRUMENTS OF BUSINESS SUPPORT IN TERRITORIAL COMMUNITIES

Трохимішин Сергій Леонідович

аспірант,

Поліський національний університет

Булуй Олексій Григорович

кандидат економічних наук, доцент,

Поліський національний університет

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-2633-7629>**Trokhymyshyn Sergii, Bului Oleksii**

Polissia National University

У статті досліджено тематику підтримки бізнесу в територіальних громадах України. Для початку нами було проаналізовано загальний стан українського бізнесу та визначено вплив, який мала на нього війна. Аналізуючи підтримку бізнесу на державному рівні, визначено, що основні заходи підтримки включають податкові канікули, допомогу з логістикою, кредитування, просування продукції, державні замовлення, спрощення митних процедур, допомогу з переїздом та експортом. Щодо підтримки бізнесу на місцевому рівні було досліджено, що українські територіальні та місцеві громади створили різноманітні програми з розвитку бізнесу та надають компанія цілковиту підтримку та сприяють їхньому розвитку. В підсумковій частині дослідження нами була запропонована стратегія розвитку бізнесу в територіальних громадах України. Основна мета стратегії полягає в створенні вигідних умов для бізнесу та територіальних громадах, адже розвиток одних є запорукою розвитку інших.

Ключові слова: територіальна громада, програма розвитку, державна підтримка, виручка від реалізації, місцеве управління, стратегія, інструменти підтримки бізнесу.

The article examines the issue of business support in the territorial communities of Ukraine. The purpose of the article is to determine the impact of the war on the activities of Ukrainian business, to identify the main elements of business support at the state and local levels, and to propose a strategy for the development of entrepreneurship in territorial communities of Ukraine. To begin with, we analyzed the general state of Ukrainian business and determined the impact of the war on it. It was found that despite the constant attacks on the territory of Ukraine, the reduction in the number of companies and revenue, domestic business continues to operate. It was determined that due to the martial law in Ukraine, companies' assets were moved to the western territories, which contributed to their development. Analyzing business support at the state level, it was determined that the main support measures include tax holidays, assistance with logistics, lending, product promotion, government orders, simplification of customs procedures, assistance with relocation and exports. With regard to business support at the local level, it was found that Ukrainian territorial and local communities have created various business development programs and provide full support to companies and promote their development. It has been determined that an important support for business at the level of territorial communities is the financing of digital projects related to martial law and helping the Armed Forces in the fight against the enemy. It is determined that business support at the level of territorial communities is a great way to attract business and investment, which will actually contribute to the development of the territorial community itself and improve its amenities. In the final part of the study, we proposed a strategy for business development in territorial communities of Ukraine. The main goal of the strategy is to create favorable conditions for business and territorial communities, since the development of the former is a guarantee of the latter. By investing in business development, a territorial community invests in its own development, and this is the main objective of the strategy we have proposed.

Keywords: territorial community, development program, state support, sales revenue, local governance, strategy, business support tools.

Постановка проблеми. Розвиток бізнесу та власне підприємницької діяльності є важливим як для нашої країни так і для територіальних громад. Діяльність компаній сприяє розвитку території через залучення податків та інвестицій в її благоустрій та інфраструктуру. В умовах військового стану бізнес як ніколи потребує підтримки зі сторони місцевої влади, адже більшість компаній були змушені перемістити свої активи з зони бойових дій на безпечні території, і саме надання консультацій та підтримки з освоєння на новому місці є важливою умовою для розвитку бізнесу. В Україні місцевими громадами було створено безліч програм, центрів та кластерів, які сприяють розвитку як релаксованого так і місцевого бізнесу, надаючи їм цілковитий супровід та підтримку зі сторони місцевої влади. Саме тому дослідження підтримки бізнесу в контексті місцевого рівня є актуальною темою для дослідження та отримана інформація може бути корисною для імплементації українськими територіальними громадами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питання підтримки бізнесу в Україні були здійснені наступними українськими науковцями та дослідниками, такими як: Більовська О., Майстро Р. [5], Казак О. О., Сулима М. О. [6], Мурована Т. О. [6], Мельник Т. [7] та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Нами була запропонована стратегія розвитку бізнесу в територіальних громадах Україна, яка базуватиметься на вигідних умовах для обох сторін та сприятиме розвитку як бізнесу так і громада, в якій він розташований.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Дослідити вплив війни на діяльність українського бізнесу, визначити основні елементи підтримки бізнесу на державному та місцевому рівнях та запропонувати стратегію розвитку підприємництва в територіальних громадах України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Війна для України вже стала одним із найбільших викликів за період її незалежності, який наша країна вирішує. Війна сильно вплинула на економіку України, підірвавши роботу більшості підприємств. Станом на 2023 рік виробнича завантаженість підприємств становила 45,7%, в порівнянні з 72,4% в 2021 [1], хоча компанії і планують збільшувати свої обсяги, проте ще одним великим викликом є зменшення попиту, що теж викли-

кано зменшенням купівельної спроможності населення та високим рівнем інфляції.

Велика кількість підприємств та організацій опинилась у зоні активних бойових дій, що призвело до значних втрат та руйнувань. Проте підприємства, розташовані далеко від обстрілів, страждають не менше, зокрема проблем з логістикою, нестачею сировини та блокуванням кордонів, що особливо критичним було в кінці 2023 та на початку 2024 років.

Отже, пропонуємо проаналізувати динаміку кількості діючих компаній в Україні (рис. 1).

Як ми бачимо з рис. 1, в 2022 році кількість підприємств скоротилась на 11,44%, що є найгіршим показником за весь аналізований період, навіть в період Пандемії covid19 не було падіння бізнесу як в період війни. Більшість з тих компаній, що закрились були розташовані на окованих територіях України або зазнали ракетного удару з боку рф.

Наступним дослідимо вплив війни на обсяг реалізованої продукції за період 2011–2022 рр. (рис. 2).

Як ми можемо побачити, що в 2022 році обсяг реалізації впав на 24,63% в порівнянні з 2021 роком. Власне це пов'язано зі зменшення кількості компаній, що і вплинуло на загальну динаміку реалізації продукції.

Наступним пропонуємо визначити структуру реалізованої продукції за галузями, порівняти, який вплив мала війна на структуру галузей України (рис. 3).

Аналізуючи дані рисунку 3, ми можемо побачити, що вона не вплинула на галузеву структуру та частки галузей в 2021 та 2022 є відносно однаковими, що свідчить про стабільність галузей.

Ще одним ударом по роботі підприємств, коли вони, здавалося, вже звикли до нових умов роботи, стали напади супротивника на енергетичні об'єкти, що суттєво ускладнило ситуацію. Серед інших проблем також були перебої зі зв'язком та Інтернетом, проблеми з бронюванням співробітників та поїздками за кордон, протести на корді з Польщею, введення нових правил перетину кордону та низка інших дрібних проблем з яким стикались українські компанії в період 2022–2024 рр.

Наступним дослідимо як війна вплинула на структуру релокації підприємств (рис. 4).

Отже, війна вплинула на переміщення активів компаній зі Східної частини України в Західні регіони. Найбільшу частку займає Львівська область, на яку припадає 24% усіх релокованих компаній, на Закарпатську 14,5% та на Чернівецьку – 9,8%.

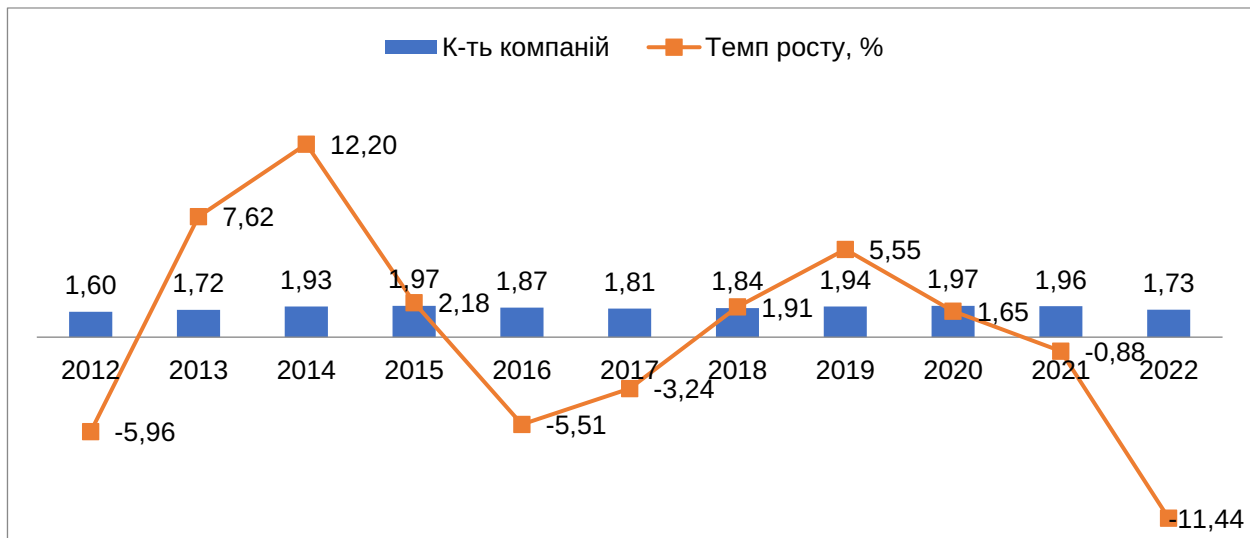

Рис. 1. Динаміка кількості підприємств в Україні за 2011–2022 рр, млн [2]

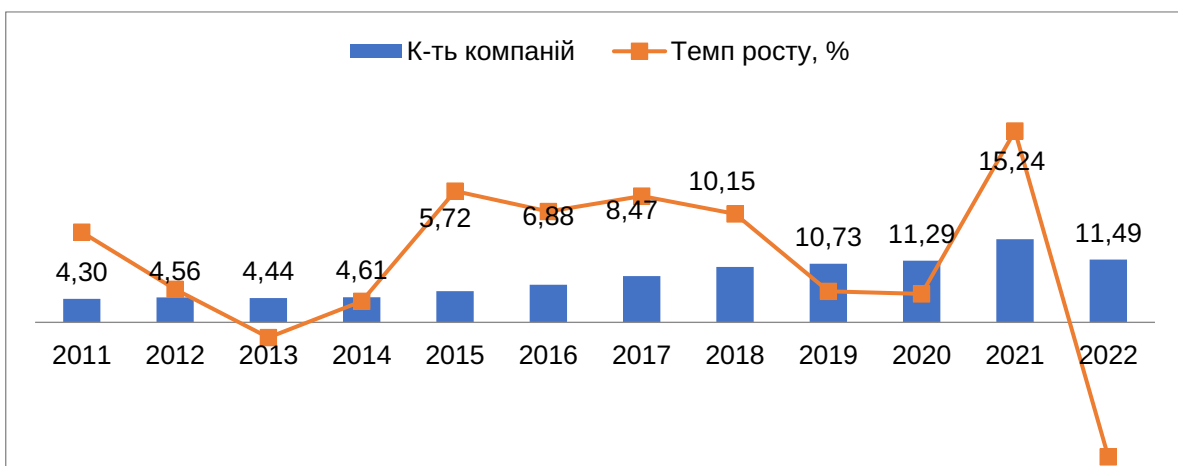

Рис. 2. Динаміка обсягу реалізованої продукції підприємствами в Україні за період 2011–2022 рр, млрд грн [2]

ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА БІРЖОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

У підсумку визначимо загальні збитки, які завдала рф як українському бізнесу, так і економіці (рис. 5).

Як ми бачимо з рис. 5 найбільших збитків зазнали цивільні житлові будівлі, інфраструктура та активи підприємств, сумарна частка яких становить 68,9%.

Розвиток бізнесу в Україні залежить від багатьох чинників, але головним чином від зусиль підприємців та їхньої готовності працювати у непростих умовах та шукати нових можливостей для розвитку своїх підприємств [4–5]. Наша бізнес як і наша країна доводить свою незламність та кожного дня шукає нові рішення для викликів, які виникають.

Позитивними змінами, що сприяли розвитку українського бізнесу стало спрощення оподаткування та зменшення податкових

ставок для певних видів компаній. За досить короткий термін з початку війни в Україні Верховна Рада прийняла низку законів щодо внесення змін до Податкового Кодексу. Такі зміни дають можливість українському бізнесу ефективно працювати на економічному фронті та своїми податками підтримувати ЗСУ. Більш детально ключові інструменти підтримки бізнесу українським урядом наведено на рис. 6.

Основні інструменти підтримки бізнесу включають: податкові канікули, допомогу з логістикою, кредитування, просування продукції, державні замовлення, спрощення митних процедур, допомогу з переїздом та експортом. Важливим кроком для великого бізнесу з доходом менше 10 млрд грн за рік, став дозвіл уряду на користування спрощеною системою оподаткування та сплачувати

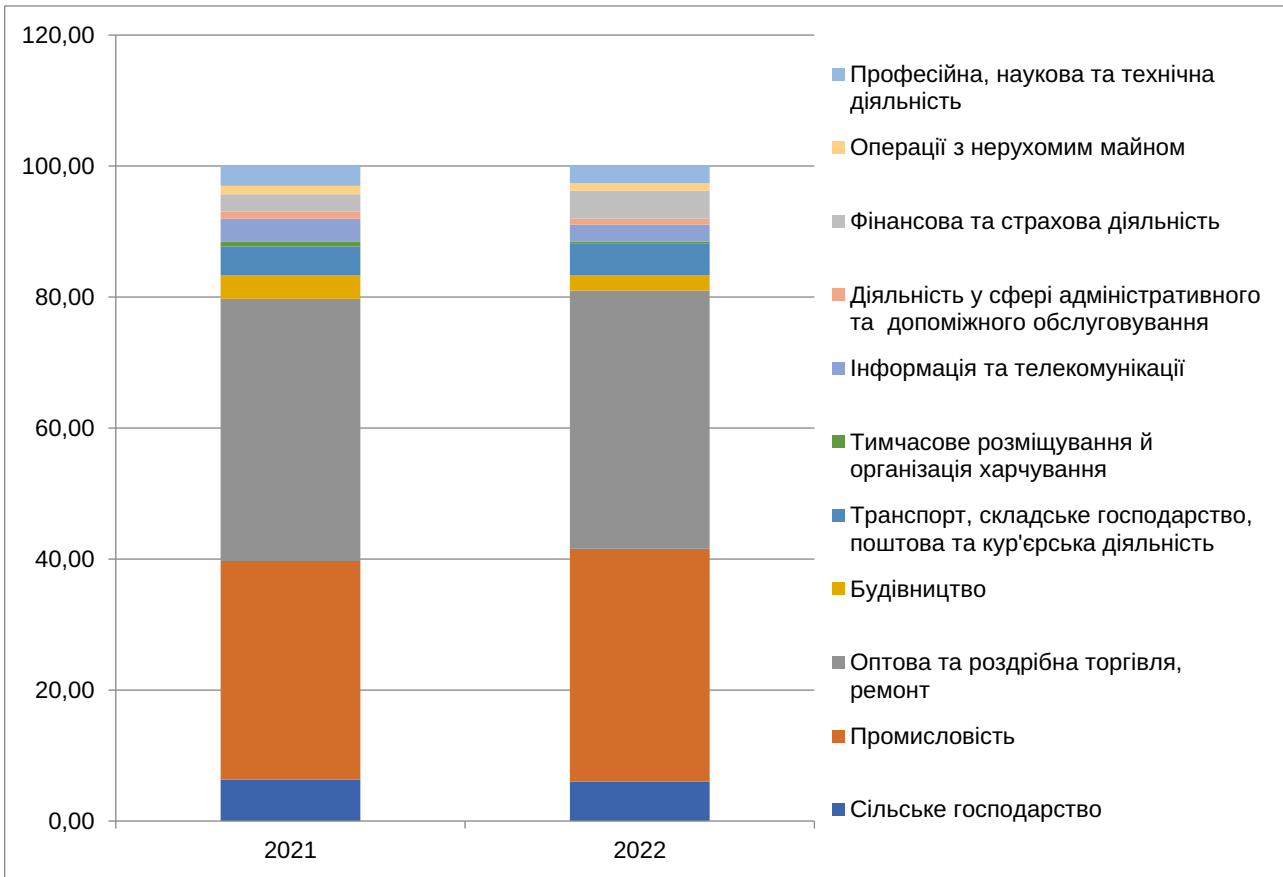

Рис. 3. Порівняльний аналіз галузевої структури реалізованої продукції підприємствами в Україні за період 2021–2022 рр, % [2]

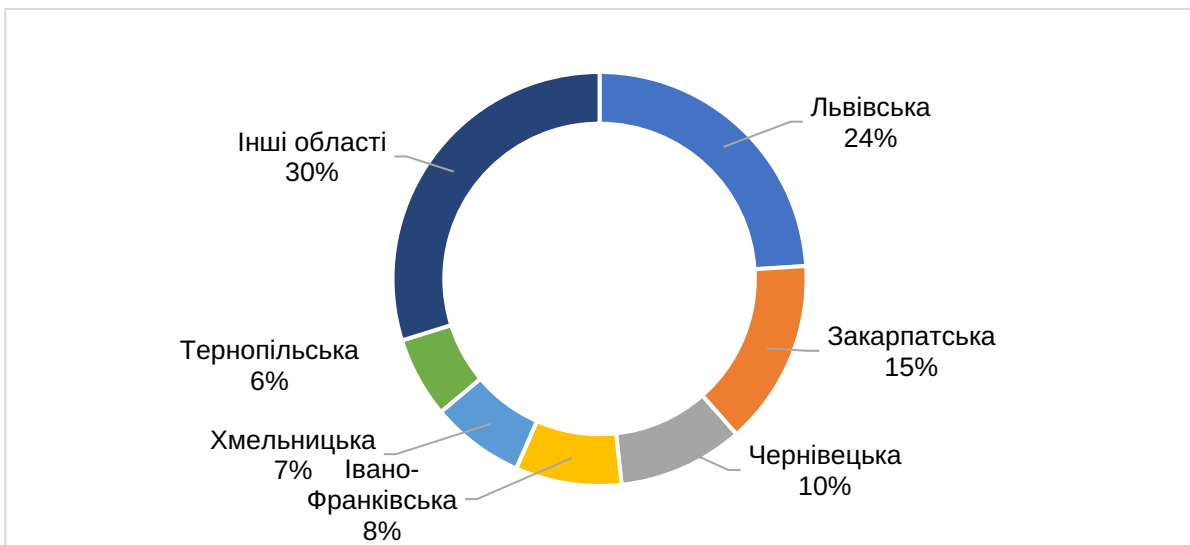

Рис. 4. Територіальна структура релокації українських компаній станом на 2023 рік, % [3]

єдиний податок у розмірі 2%. Підприємці-єдиноподатники, які не мають доходів, звільнюються від сплати єдиного соціального внеску за себе та за працівників, мобілізованих на військову службу. Також, важливим у підтримці українського бізнесу стало надання

кредитів до 60 млн грн для будь-якого бізнесу за ставкою 0% під час воєнного стану плюс один місяць після закінчення війни [8].

Варто зазначити, що частина компаній, які скористалися спрощеною системою оподаткування, зробили це не для того, щоб зеконо-

Рис. 5. Оцінки завданих збитків українському бізнесу та економіці України станом на 2023 рік, млрд. дол. США [6]

ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА БІРЖОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

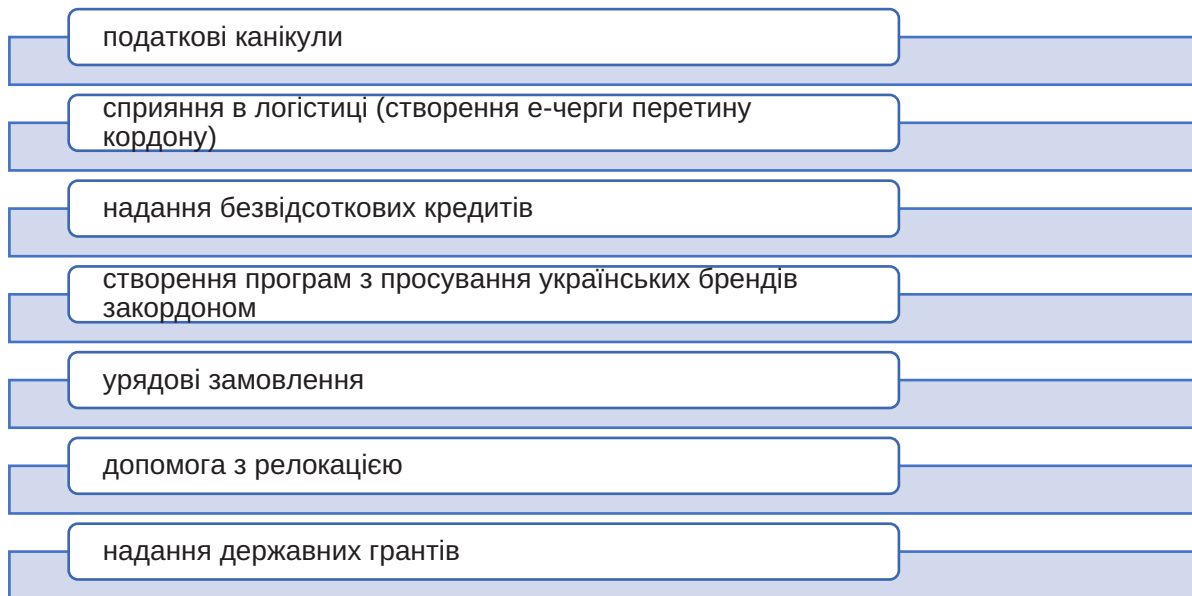

Рис. 6. Основні інструменти урядової підтримки бізнесу [7]

мити, а для того, щоб пожертвувати частину свого прибутку на підтримку Збройних Сил. Так вчинила більшість українських компаній, серед яких: Intertop, IBOX BANK, Епіцентр, ROZETKA, Київстар, МоноBank, більшість ІТ-компаній та інші.

Не менш важливу підтримку в розвитку бізнесу надавали місцеві територіальні громади, які допомагали підприємствам як з фінансо-

вою стороною (надання різного роду місцевих грантів) так і з створенням програм з просування їхньої продукції. Більш детально основні види інструментів підтримки бізнесу, відповідно до територіальної громади наведено в таблиці 1.

Отже, можна зазначити, що використання інструментів підтримки бізнесу на рівні територіальних громад, є чудовим способом

Таблиця 1

Характеристика інструментів підтримки бізнесу в громадах України [9]

Територіальна громада	Характеристика інструменту підтримки бізнесу
Закарпатська обласна військова адміністрація	Створено IT-кластера, які став опорним пунктом для релокації IT-бізнесу і за місяць своєї діяльності він налічував 50 компаній та 70 ФОП-ів. Місцева влада здійснює активний супровід розвитку IT-кластеру, а саме допомагає з реєстрацією, пошуком офісних приміщень. Для працівників IT надані санаторії, в яких вони можуть приживати.
Пустомитівська та Солонківська територіальні громади	Створено кластер «ГорбоГори» - об'єднання фермерів та наукових установ, які займаються виробництвом органічної аграрної продукції, наданням рекреаційних та агротуристичних послуг та популяризацією автентичного ремісництва. Ключовою перевагою цього кластеру є створення обслуговуючого кооперативу, який об'єднав 33 фермерських господарств.
Львівська міська рада	Разом із краудфандинговою платформа StartEra створено Програму колективного фінансування соціально-культурних проєктів у місті Львові. Основною метою програми є підтримка стартапів та соціальних проєктів, які фінансуються Львівською міською радою та StartEra.
Хотинська міська рада	Створено індустріальний парк з метою забезпечення економічного росту та стимулювання релокації підприємств на територію громади. Основною спеціалізацією парку є розвиток текстильної та деревообробної промисловості.
Львівська обласна військова адміністрація	Ініційовано проєкт «Agro.Food.Tech Park», метою якого є формування центру в сфері агро- і харчової промисловості, діяльність якого спрямована на розробку нових видів продуктів харчування та реалізацію на експортних ринках. Даний проєкт орієнтований на залучення релокованого агробізнесу, на території якого планується будівництво дитячого садка, житлових будинків, школи та торгово-розважального центру
Івано-Франківська міська рада	Створено центр підтримки бізнесу «Save Business Now», метою якого є допомога бізнесу та науково-дослідним спільнотам при релокації бізнесу на Івано-Франківщину та підтримка місцевого бізнесу, який прагне адаптувати свої бізнес процеси до більш технологічного напрямку. Основні напрямки діяльності центру підтримки бізнесу: надання інформації та консультацій, супроводження переміщення та облаштування на новому місці та допомога у пошуку додаткових джерел.
Вінницька міська територіальна громада	Створена програма розвитку соціального підприємництва, метою якої є сприяння розвитку соціального підприємництва у територіальній громаді. Основні завдання програми полягають підтримці розвитку соціально-орієнтованого підприємництва, залученні соціально незахищених груп населення до підприємницької діяльності та популяризація самої ідеї соціального підприємництва. Така модель соціального підприємництва має на меті створення умови для соціалізації ветеранів війни, військовослужбовців та ВПО.
Львівська міська рада	Створено центр підтримки підприємництва у Львові, мета якого полягає у створенні комфортного бізнес-середовища у Львівській міській територіальній громаді, досягнення якої забезпечується за трьома напрямками: навчання, консультування та підтримка бізнесу. Львівська територіальна громада виділяє кошти на фінансування розвитку бізнесу та сприяє його підтримці.
Житомирська міська рада	Створено інвестиційний портал, метою якого є поширення інформації про інвестиційний і економічний потенціал громади для пошуку інвесторів та залучення бізнесу в умовах його релокації. На порталі можна знайти напрямки інвестування відповідно до виду ресурсів, який пропонується: індустріальний парк «ZHUTOMYR-EAST», об'єкти для продажу чи оренди, різноманітні програми підтримки бізнесу, які діють на території громади, тощо.

привабити бізнес та інвестиції, які власне сприятимуть розвитку самої територіальної громада та покращуватимуть благоустрій.

Також, важливою підтримкою бізнесу на рівні територіальних громад є фінансування цифрових проєктів, які мають відношення до воєнного стану та допомагають ЗСУ у боротьбі з ворогом (табл. 2).

Впроваджуючи цифрові проєкти територіальні громади мають на меті посилення

інформаційного захисту та сприяння розвитку технологій в діяльності підприємств.

На сьогодні українські територіальні громада створюють низку проєктів та програм, які стимулюють підтримку бізнесу та створення комфортних умов для його зростання. Отож в підсумку нами пропонується сформулювати стратегію підтримки бізнесу на місцевому рівні в умовах військового стану та цифровізації (рис. 7).

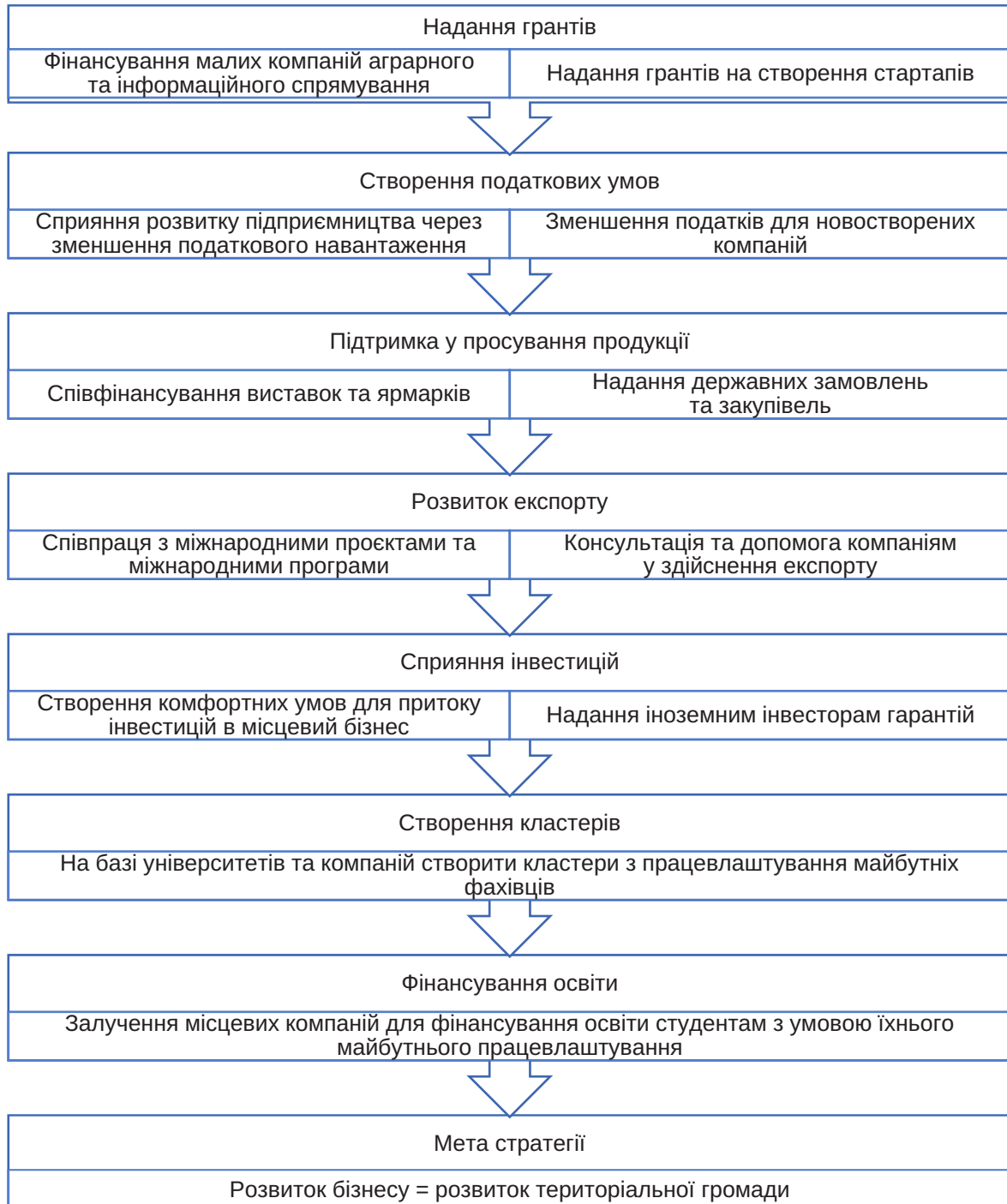

Рис. 7. Стратегія розвитку підприємництва в територіальних громадах України

Джерело: створено автором

ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА БІРЖОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Таблиця 2

**Проекти територіальних громад у сфері цифрової трансформації України
в умовах воєнного стану [10]**

Назва проекту, регіон та рік реалізації	Інвестування, доларів
Безпечна Київщина, Київська область, 2023 рік	1 329,10
Технологічний парк Flight City 4.0, Кіровоградська область, 2023 рік	300 000,00
Коворкінговий простір STEM, Луганська область, 2022 рік	25 109,99
Протиповітряна оборона (дрони + АД), Одеська область, 2023	6 804,13
Кіберзахист інформаційних ресурсів Єдиної інформаційної системи державного управління, Чернігівська область, 2023	163 611,67

Основна ціль запропонованої стратегії це розвиток бізнесу та власне створення умов для його зростання. Місцева влада має забезпечити вигідні умови для діяльності бізнесу за принципом «win to win», ціль якого полягає в тому, що обидві сторони матимуть зиск та вигоду від взаємної співпраці. Адже розвиваючи бізнес та сприяючи його росту місцеві громади отримуватись винагороду у вигляді податкових надходжень, які можуть використовувати для покращення інфраструктури та благоустрою територій.

Фінансуючи у розвиток бізнесу – територіальна громада фінансує у свій власний розвиток, ось у чому власне і полягатиме основне завдання запропонованої нами стратегії.

Висновки. Отож, дослідивши розвиток бізнесу на прикладі територіальних гро-

мад, можна визначити, що місцева влада Україна зацікавлена в створенні комфортних умов для розвитку бізнесу та надає максимальну підтримку як діючим так і новим компаніям. Запропонована нами стратегія розвитку підприємництва в територіальних громадах України має на меті побудову вигідних відносин між бізнесом та громадою, адже розвиваючи бізнес місцева влада отримує надходження податків, і чим успішнішим біде бізнес, тим більшими будуть податки. Саме у спільному розумінні вигод і полягає впровадження даної стратегії, яка базуватиметься не тільки на розвитку підприємств, але й майбутніх фахівців, які разом розвиватимуть та популяризуватимуть територіальну громаду як в Україні так і за її межами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Assessment of the Impact of the War on Micro-, Small-, and Medium-sized Enterprises in Ukraine (2023). URL: <https://www.undp.org/ukraine/publications/assessment-wars-impact-micro-small-and-medium-enterprises-ukraine?fbclid=IwAR2UqHzWnyVtRONMuI7NZPGRsxYTre4Wdi0LVsxYzNCDaDTyVPeyl3cFEUg> (дата звернення: 10.08.2024).
2. Статистика. Діяльність підприємств (2023). URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/size_20.htm (дата звернення: 11.08.2024).
3. Міністерство економіки України. За рік війни за урядовою програмою релокації в більш безпечні регіони країни було переміщено 800 підприємств (2023) URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=a700c206-722a-4752-b5bb-78a1063ae9db&title=ZaRikViiniVBilsh> (дата звернення: 11.08.2024).
4. Більовська О., Майстро Р. Особливості підприємницької діяльності в умовах воєнного стану в Україні. Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». *Економічні науки*. 2023. № 2. С. 50–54. DOI: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.2.50> (дата звернення: 13.08.2024)
5. Казак О. О., Сулима М. О. Трансформація бізнесу в Україні за рік війни. *Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій*. 2023. № 1(11). С. 140–150. DOI: <https://doi.org/10.32750/2023-0111> (дата звернення: 13.08.2024)
6. Інститут Київська Школа Економіки (2023) Звіт про прямі збитки інфраструктури та непрямі втрати економіки від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на червень 2023 року. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/09/June_Damages_UKR_-Report.pdf (дата звернення: 14.08.2024).
7. Т. Ю. Мельник (2022) Державна підтримка та стимулювання розвитку бізнесу в Україні під час дії воєнного стану. *Економіка управління та адміністрування*. URL: https://www.researchgate.net/publication/362673151_

Derzavna_pidtrimka_ta_stimuluvanna_rozvitku_biznesu_v_Ukraini_pid_cas_dii_voennogo_stanu (дата звернення: 14.08.2024)

8. Урядовий портал (2023) Кредитна програма. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-nadaye-mozhlivist-otrimati-kredit-do-60-mln-grn-bud-yakomu-ukrayinskomu-pidpriemstvu-pid-0-na-chas-voennogo-stanu-za-programoyu-5-7-9> (дата звернення: 14.08.2024)

9. Ірина СТОРОНЯНСЬКА, Христина ПАТИЦЬКА, Андрій ДУБ (2023) Місцевий економічний розвиток у територіальних громадах: антикризові інструменти у воєнний і післявоєнний період» розроблено в межах реалізації проекту. URL: https://ekonomika.kr-admin.gov.ua/files/2023/posibnyk_mist_samovryaduvannya.pdf (дата звернення: 14.08.2024)

10. Міністерство цифрової трансформації України. Підсумки цифрової трансформації в регіонах України у 2023 році. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/rezultati-tsifrovoi-transformatsii-v-regionakh-ukraini-za-2023> (дата звернення: 15.08.2024)

REFERENCES:

1. Assessment of the Impact of the War on Micro-, Small-, and Medium-sized Enterprises in Ukraine (2023). Available at: <https://www.undp.org/ukraine/publications/assessment-wars-impact-micro-small-and-medium-enterprises-ukraine?fbclid=IwAR2UqHzWnyVtRONMul7NZPGRsxYTre4Wdi0LVsxYzNCdaDTyVPeyl3cFEUg> (accessed August 10, 2024)

2. Statystyka (2023) Diialnist pidpriemstv [Activities of enterprises]. Available at: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/size_20.htm (accessed August 11, 2024)

3. Ministerstvo ekonomiky Ukrainy (2023) Za rik viiny za uriadovoiu prohramoiu relokatsii v bilsh bezpechni rehiony krainy bulo peremishcheno 800 pidpriemstv [During the year of the war, 800 enterprises were relocated to safer regions of the country under the government's relocation program]. Available at: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=a700c206-722a-4752-b5bb-78a1063ae9db&title=ZaRikViiniVBilsh> (accessed August 11, 2024)

4. Bilovska O., Maistro R (2023) Osoblyvosti pidpriemnytskoi diialnosti v umovakh voiennoho stanu v Ukraini [Features of entrepreneurial activity under martial law in Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu «Kharkivskiy politekhnichnyi instytut»*. *Ekonomichni nauky*. № 2. P. 50–54. DOI: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.2.50>. (accessed August 13, 2024)

5. Kazak O. O., Sulyma M. O. (2023) Transformatsiia biznesu v Ukraini za rik viiny [Business transformation in Ukraine during the year of war]. *Yevropeyskyi naukovyi zhurnal ekonomichnykh ta finansovykh innovatsii*. № 1(11). P. 140–150. DOI: <https://doi.org/10.32750/2023-0111>. (accessed August 13, 2024)

6. Instytut Kyivska Shkola Ekonomiky (2023) Zvit pro priami zbytky infrastruktury ta nepriami vtraty ekonomiky vid ruinuvan vnaslidok viiskovoi ahresii Rosii proty Ukrainy stanom na cherven 2023 roku [Report on direct infrastructure damage and indirect economic losses from the destruction caused by Russia's military aggression against Ukraine as of June 2023]. Available at: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/09/June_Damages_UKR_-Report.pdf (accessed August 14, 2024)

7. T. Iu. Melnyk (2022) Derzhavna pidtrymka ta stymuliuvannia rozvitku biznesu v Ukraini pid chas dii voiennoho stanu [State support and stimulation of business development in Ukraine during martial law]. *Ekonomika upravlinnia ta administruvannia*. Available at: https://www.researchgate.net/publication/362673151_Derzavna_pidtrimka_ta_stimuluvanna_rozvitku_biznesu_v_Ukraini_pid_cas_dii_voennogo_stanu (accessed August 14, 2024)

8. Uriadovyi portal (2023) Kredytna prohrama [Credit program]. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-nadaye-mozhlivist-otrimati-kredit-do-60-mln-grn-bud-yakomu-ukrayinskomu-pidpriemstvu-pid-0-na-chas-voennogo-stanu-za-programoyu-5-7-9> (accessed August 14, 2024)

9. Ірина СТОРОНЯНСЬКА, Христина ПАТИЦЬКА, Андрій ДУБ (2023) Місцевий економічний розвиток у територіальних громадах: антикризові інструменти у воєнний і післявоєнний період» розроблено в межах реалізації проекту [Development in Territorial Communities: Anti-Crisis Instruments in the Wartime and Post-War Period, developed as part of the project]. Available at: https://ekonomika.kr-admin.gov.ua/files/2023/posibnyk_mist_samovryaduvannya.pdf (accessed August 14, 2024)

10. Міністерство цифрової трансформації України (2023) Підсумки цифрової трансформації в регіонах України у 2023 році [Results of digital transformation in the regions of Ukraine in 2023]. Available at: <https://thedigital.gov.ua/news/rezultati-tsifrovoi-transformatsii-v-regionakh-ukraini-za-2023> (accessed August 15, 2024)